

Landsbygds- och
infrastrukturdepartementet
li.livsmedelsstrategin.2.0@regeringskansliet

Livsmedelsverkets inspel till Livsmedelsstrategin 2.0

Livsmedelsverket välkomnar en översyn av strategin. Omvärlden har förändrats sedan strategin antogs och förutsättningarna ser därför annorlunda ut nu jämfört med då. Beredskap liksom miljö har kommit högre upp på agendan, medan konkurrenskraft och hälsa fortfarande är lika aktuellt. Livsmedelsverket vill lyfta fram vikten av ett helhetsperspektiv i strategin.

I korthet anser Livsmedelsverket att:

- livsmedelsstrategin behöver ha fler perspektiv och få med konkurrenskraft, resiliens, folkhälsa och miljö för att bli effektiv och långsiktig,
- hälsa och hållbarhet inte behöver stå i motsats till lönsamma svenska företag och ökad konsumtion av svenska varor – snarare tvärtom,
- hela livsmedelskedjan behöver omfattas av strategin så att även leden efter primärproduktionen ingår i de olika satsningarna,
- det behövs en genomgripande översyn av myndighetsstrukturen inom sektorn för att myndigheterna ska kunna ge företagen rätt stöd och vara relevanta för att möta deras utmaningar,
- beredskapsperspektivet och ökad resiliens behöver inkluderas i strategin eftersom det går hand i hand med lönsamhet, konkurrenskraft, hälsa och miljö.

Regler och villkor

Det behövs ökad möjlighet till samverkan mellan myndigheter

Från företagen framkommer ett starkt behov av förenklingar av olika slag då de har många myndighetskontakter och upplever ofta att dessa är krångliga. De tycker att det är svårt att veta vilken myndighet de ska kontakta och att informationen är komplicerad att hitta och förstå. För att underlätta för företagen behöver myndigheter samverka och samarbeta mer med varandra. Detta förutsätter att myndigheter styrs mer samstämmigt utifrån av riksdagen antagna mål, såsom målen i Livsmedelsstrategin, Miljömålen och Folkhälsomålen.

En annan förutsättning är att myndigheter behöver kunna dela data mellan varandra och i vissa fall även ha gemensamma register. Idag upplever många företag att de återkommande behöver uppges samma uppgifter till olika myndigheter i olika datasystem vilket är en stor

2023-05-23

Dnr 2023/02322

administrativ börda för dem. Många företag ser myndigheterna som en och samma och förväntar sig att informationen de lämnar kommer relevanta myndigheter till godo. Med gemensamma register skulle informationen som företagen skickat in en gång kunna ses av samtliga relevanta myndigheter vilket även skulle spara arbetstid för myndigheterna. Det skulle bland annat kunna effektivisera myndigheternas kontrollarbete och möjliggöra att relevant information kan lämnas till företagen. Vill vi kunna minska den administrativa bördan för företagen behöver regelverket därför ses över.

I takt med att samhället och livsmedelssektorn förändras och digitaliseras, behöver myndigheterna hålla jämna steg för att kunna erbjuda rätt stöd och vara relevanta för konsumenter, företag och andra myndigheter. Konsumenter och företag har en förväntan att myndigheter ska använda digitala lösningar för att det ska vara enkelt att ta kontakt med dem och få relevant information. Det behövs myndighetsgemensamma lösningar då det efterfrågas en väg in och att ärenden ska kunna hanteras digitalt oberoende av tid och plats. Livsmedelsverket ser att det finns en stor potential i att ta hjälp av den teknik som redan är på marknaden och ett exempel är ett myndighetsövergripande stöd via artificiell intelligens. Med en sådan tjänst kan företagen få en bättre och mer likartad service som är tillgänglig dygnet runt och som inte är begränsad till en myndighet. Informationen blir på detta sätt både enhetlig, likvärdig och situationsanpassad.

Likvärdig kontroll är en utmaning med dagens system

Regelverket för livsmedelsföretag är omfattande och i princip alla regler inom livsmedelsområdet härrör från EU-lagstiftningen. För att värna svensk livsmedelsproduktion och samtidigt skydda våra konsumenter behöver förarbetet inför förhandlingarna i EU stärkas inom strategiskt utvalda områden. Med ett mer proaktivt arbete, bl.a. genom att nätverka, påverka och samarbeta nationellt och internationellt, ökar Sveriges möjligheter att fånga upp och få gehör för svenska synpunkter. Ett exempel på ett sådant område är att utveckla ett mer ändamålsenligt EU-gemensamt regelverk för offentlig kontroll.

En ökad likvärdighet inom livsmedelskontrollen efterfrågas av företagen, liksom ökad möjlighet till stöd och rådgivning från myndigheterna. Sverige har en i delar komplex myndighetsstruktur med många lokala, regionala och centrala myndigheter. Det gäller i hög grad för livsmedelssektorn vars företag behöver ha kontakt med ett stort antal myndigheter. Med det kontrollsystem vi har idag med nästan 300 olika kontrollmyndigheter, är likvärdighet svårt att uppnå. Likaså är resurserna olika stora hos de olika myndigheterna och möjligheten för företag att få svar på frågor är ofta begränsad. Det finns stöd för att rådgivning och främjande bemötande fungerar förebyggande och minskar förekomsten av brister i samband med kontrollsituationen varför detta är en viktig aspekt inom livsmedelskontrollen som behöver stärkas ytterligare. Även avgiftssystemet behöver ses över då det idag finansieras genom en blandning av avgifter och anslag och skiljer sig inom olika delar av

2023-05-23

Dnr 2023/02322

livsmedelskedjan. Det är svårt att motivera varför delar av ett program ska finansieras av företagen medan andra delar ska finansieras med skattemedel.

De utmaningar som lyfts ovan motiverar en mer genomgripande översyn av myndighetsstrukturen inom sektorn. Även tidigare utredningar har visat på att det föreligger ett reformbehov som motiverar en mer genomgripande myndighetsreform.

Beredskapsperspektivet behöver inkluderas i strategin

Utifrån det omvärldspolitiska läget behöver beredskapsperspektivet inkluderas i strategin. Grunden för en livsmedelsberedskap är en god försörjningsförmåga i hela landet som inkluderar hela livsmedelskedjan. Att fokusera på självförsörjningsgrad är otillräckligt. Här krävs mätbara målsättningar som behöver tas fram av myndigheterna i sektorn, baserat på de pågående utredningarna, främst utredningen *En ny livsmedelsberedskap*. Dessa målsättningar bör sedan styra arbetet med uppbyggnaden av livsmedelsberedskapen. För att upprätthålla nödvändig försörjning till befolkningen vid kris och krig behövs en författningsberedskap som gör det möjligt för livsmedelsproducenter och -distributörer att göra avsteg från de krav som gäller i vardagen. Detta då produktion och distribution vid störningar i livsmedelskedjan inte kommer kunna genomföras på samma sätt som under normala förhållanden.

Utifrån de målsättningar som sätts för livsmedelsberedskapen bör ett strategiskt finansiellt program etableras som utgår från målen och en strategi för hur dessa ska uppnås. Strategin och måluppfyllelsen skulle stödjas av åtgärder inom programmet som skulle ge delfinansiering för robustgörande åtgärder hos livsmedelssektorns aktörer eller aktörer nödvändiga för livsmedelssektorns funktion, t.ex. producenter av kritiska insatsvaror. Utvärdering av åtgärdernas effekt på måluppfyllnaden skulle behöva genomföras regelbundet och ligga till grund för behov av eventuella justeringar av inriktningen.

Svensk livsmedelsberedskap baseras på lönsamma livsmedelsföretag som har förmåga att producera även i krig och kris. Detta bygger försvarsvilja och bidrar till ett samhälle som fungerar så normalt som möjligt även under svåra förhållanden. Livsmedelsproduktionen behöver i krig bidra till att upprätthålla samhällsekonomin. Konsumenter tillskriver redan svensk produktion mervärden och är därför villiga att betala mer för svenska produkter och ett av dessa mervärden kan vara en robust livsmedelssektor. Om merkostnader kopplat till resiliens inom livsmedelskedjan delvis kan kompenseras med en ökad betalningsvilja ökar incitamenten för det privata näringslivet att genomföra robustgörande investeringar. Här har även de offentliga måltiderna en viktig del inom livsmedelsberedskapen eftersom de är avgörande för att barn, sjuka och äldre alltid har ha tillgång till måltider som bidrar till hälsa och välbefinnande. Idag saknar en stor andel av kommunerna en handlingsplan för måltidsverksamheten i händelse av kris varför området behöver prioriteras.

2023-05-23

Dnr 2023/02322

Kunskapen om konsumenters beteende behöver också öka för att effektivt kunna stimulera det egna ansvaret för hemberedskapen och hantera inköpsbeteenden vid kris. Det finns en risk för att konsumenter vid allvarliga situationer ökar sina inköp så att det uppstår tillfälliga brister i butiker. Tomma hyllor skickar signalen att det är kris och fler ökar sina inköp. I sådana situationer kan livsmedelsförsörjningskriser uppstå på kort sikt, innan leveranskedjan har kunnat justera för konsumtionsökningen, trots att det inte föreligger egentlig brist.

Konsument och marknad

Det behövs en bredare och mer långsiktig strategi

Konkurrenskraft, folkhälsa, resiliens och miljö - livsmedelsstrategin skulle få mer kraft genom att tydligare inkludera alla dessa aspekter. En heltäckande strategi blir starkare och är en viktig del i styrningen mot ett livsmedelssystem som är bra för företagen, människors hälsa och miljö. Särskilt företag men också konsumenter efterfrågar en sådan helhetssyn. Det vore därför önskvärt om kopplingen mellan livsmedelsstrategin, folkhälsomålen och miljömålen kunde stärkas.

EU-kommissionens strategi ”från jord till bord” inkluderar alla de tre perspektiven, hälsa, miljö och lönsamhet. Eftersom vi är en del av en global marknad och därmed påverkas av internationell konkurrens, behöver vår nationella livsmedelsstrategi gå hand i hand med EU-kommissionens och ta hänsyn till fler aspekter samtidigt och inte bara fokusera på ett område. Många livsmedelsföretag har redan påbörjat omställningen till en mer hållbar produktion och behöver fortsätta få det stöd som behövs för att kunna satsa på kostsamma investeringar. Likaså behöver alla som berörs av livsmedelsproduktionen, vilket omfattar både företag och konsumenter, inkluderas i livsmedelsstrategin. Det innebär att konsumenternas perspektiv har en betydelse då det i slutänden är de som köper eller konsumerar det som produceras och säljs. Vi vill att befolkningen ska äta mer svenskproducerad mat och vi vill samtidigt att den främjar människors hälsa och möjligheten att äta miljömässigt hållbart.

Det behövs tydliga och mätbara målsättningar inom strategins olika insatsområden för en tydligare riktning och ökad möjlighet att mäta insatsernas effekter. Det är även centralt att hela livsmedelssektorn omfattas av livsmedelsstrategin eftersom förändringar i ett led påverkar fler delar av livsmedelskedjan. Matsvinn är ett exempel som berör hela livsmedelskedjan och hittills har fokus legat på hushållens avfall men arbetet behöver breddas. I ett bredare perspektiv behöver även råvaror som inte kommer ut på marknaden i primärproduktionen inkluderas och likaså att identifiera råvaruströmmar inom och mellan sektorer. Det som är en biprodukt i en produktion kan vara en råvara i en annan. Dessa områden kan stärka företagens lönsamhet och tillgängliggöra mer livsmedel från svenska producenter på marknaden. Andra exempel är att det finns omfattande finansiella och strategiska verktyg som stöder jordbruket (CAP) men det saknas motsvarande verktyg för

2023-05-23

Dnr 2023/02322

leden efter primärproduktionen. För att få en effektiv livsmedelsstrategi behöver hela livsmedelskedjan ingå och det behövs tydliga och mätbara målsättningar inom dess olika insatsområden.

Satsningar inom exporten är en viktig del av livsmedelsstrategin som bidrar till en ökad hållbar svensk livsmedelsproduktion. Den är betydelsefull för företagets lönsamhet och en grundförutsättning för en stärkt svensk försörjningsförmåga. Myndigheternas främsta uppgift är att öppna nya exportmarknader och att se till att export kan fortgå till de som redan öppnats. Satsningarna inom exporten behöver vara långsiktiga och ta hänsyn till ökat behov av att underhålla existerande marknader över tid.

Kunskap och innovation

Både verksamhetsutövare och forskare inom livsmedelsbranschen lyfter behovet av tillgång till samlad data som finns tillgänglig på en gemensam plattform. Idag finns data hos olika myndigheter via olika plattformar och i vissa fall endast tillgängliga mot en avgift. Livsmedelsverket tillhandahåller exempelvis data om näringsinnehåll, allergener och tillsatser men livsmedelsbranschen lyfter behovet av att även miljö- och klimatdata inkluderas. Företagen som fritt kan ta del av sådan data använder den för t.ex. produktutveckling. Tillgång till data är även väsentligt för livsmedelsforskning och innovation.

Hela livsmedelskedjan är drabbad av kompetens- och arbetsbrist. Det gäller såväl inom livsmedelsföretag och stödjande funktioner så som veterinärer och rådgivare. Inom leden efter primärproduktionen saknas dessutom ett utbyggt system för rådgivning. På kontrollsidan råder också brist på officiella veterinärer och assistenter, livsmedelsinspektörer och kemister. För att möta upp behovet krävs en ökad satsning på kompetensförsörjning inom hela livsmedelssystemet.

Annica Sohlström

Generaldirektör